

Parmenides Oturumu Çıktısı

Parmenides Öncesi

Ksenophanes, kızgın bir filozoftur. Mitos'un kurucuları olarak tanımladığı Homeros ve Hesiodos'a kızgındır. Onların, ortaya attıkları mitos ile Tanrı kavramını aşağıladığını düşünmektedir. Mitos Tanrıları; fiziksel olarak insana benzeyen, insan gibi duyan, gören, koklayan, tadan; insanlar gibi ahlaki değerlerle kıyaslanan, iyi veya kötü davranışları bulunan kişilerdir.

Oysa Ksenophanes'e göre Tanrı; (Anaksimandros'un *apeiron*'una benzer şekilde) ne sınırlı ne de sınırsız; yaratmamış ve yaratılmamış; hareket etmeyen ve aynı zamanda durağan olmayan; gören, duyan ama bunları sürdürmek için bedensel ihtiyaçlara gereksinim duymayan, tam anlamıyla salt bir **'akıl ve düşünce'dir**. Kendisinin bir eşleniği, bir benzeri daha yoktur. Yani aslında, Ksenophanes'in tanrısı; **birdir ve logos'tur**. Evreni hem yaratmıştır hem de yönetmektedir; **"O" ilahi "bir" kudrettir**.

Parmenides

Yaygın çevrelerce kabul gören görüş; Elea Okulunun kurucusunun Ksenophanes olduğudur. Onun monistik (birci) tanrı telakkisi üzerinden Elea Okulu mensubu tüm filozoflar monistik zeminde şekillenen bir felsefe yapmışlardır. Ksenophanes'in Pluralist Mitos'a dair negatif teolojisi ve Monist Logos'a dair pozitif teolojisini, kendi felsefesine uyarlayan Elea Okulu mensubu filozof Parmenides'tir.

Parmenides'in felsefesinin anlatımına geçmeden önce bahsetmek istediğim şey: Parmenides felsefesinin aktarımının zor olduğu ve üzerine düşündükçe kendi içerisindeki sınırlılıklar nedeniyle pratik yaşama dair kısır bir felsefe olduğudur.

Parmenides, Ksenophanes'in monist öğretisini Tanrı değil, Varlık üzerinden sürdürmüştür. Bu açıdan **monistik ontolojinin** kurucusudur.

Parmenides, varlığın bilgisine ulaşmak için iki yol olduğunu savunur. Biri salt akıl ve düşünce yolu iken; diğeri ise duyu organlarımız neticesinde ulaştığımız kanaatler yoludur. *Doğa Üzerine* adlı şiirinde, huzuruna yükseltildiği Tanrıçanın, kendisine bu yolların ikisini ve vardığı yerleri anlattığını belirten Parmenides, şiirinde okuyucularına bu iki yolu da gösterir ve onları hakikate ulaştıran yol olan akıl ve düşünce yoluna şu dizelerle davet etmektedir:

Öyleyse gel, can kulağıyla dinle sözümü, bizzat söyleyeceğim sana;
düşünülebilir sadece iki sorgulama yolu olduğunu: Biri “var”dır (esti) ve
“yok”tur (ouk esti) onun var-olmaması (me einai),
ikna yoludur bu, çünkü Doğru’yu izler;
diğeri “yok”tur (ouk esti) ve zorunludur var-olmaması (me einai),
bu yolun gerçekten de tamamen girişiz olduğunu gösteriyorum sana;
çünkü ne bilebilirsin varolan-olmayanı (me eon); asla yapılamaz bu,
ne de ifade edebilirsin.
...çünkü aynıdır düşünülebilenle varolabilen.

Hakikat yolunda ilerleyen Parmenides’in varlık-oluş problemine dair dikkate aldığı önermeler Özgür Aktok’un makalesine göre şunlardır:

Oluş Önermeleri

- (1) Varolanların değişimi bir niteliğin yitirilmesi ve diğerinin kazanılmasıdır.
- (2) Nitelik ve varolan ayrımsızdır.
- (3) Değişim ve çokluk vardır.

Parmenides’in Önermesi

- (1) Yoktan hiç bir şey var olamaz, varolan hiçbir şey yok olamaz.

Parmenides’in varlığa dair hakikati kavrayışındaki ilk ve en önemli önermesi: “Var olan vardır. Var olan yokluktan/hiçlikten çıkmış olamaz.” Parmenides bu önermeyi, Doğa Üzerine şiirinin başında, Tanrıça ile yaptığı görüşmede onun kendisine aktardığını belirtmektedir. Yine Parmenides, varlığın hiçlikten çıkmadığını, hep var olduğunu öne sürmekte olup onun ezeli ve ebedi olduğu üzere onu kavrayacak şeyin de kanaatler değil düşünceler olduğunu aktarmaktadır.

Parmenides’in Oluşçulara dair eleştirileri ise muz örneği üzerinden verilebilir: Bir muz, t_1 ’de gözlendiğinde olgun ve sarı iken, t_2 ’de gözlendiğinde kahverengi ve çürümüş olsun. Oluşçulara göre, bu muz bir niteliğini yitirip diğerini kazanmışken; Parmenides’e göre bir niteliği yitirmek, *kendisinde hiç var olmayan bir özelliği kazanıp, var olan özelliğinin yok olması demektir*. Yani muz, Parmenides’in birinci önermesine uyumsuzdur. Parmenides’e göre herhangi bir fenomen, bir varlık olarak atfedilecekse değişimden yoksun, durağan olmak zorundadır - *aksi halde geçmiş niteliği hiçliğe gitmek zorunda kalırken, güncel varlığı da hiçlikten çıkmak zorunda kalır*. Parmenides düşüncesinin daha radikal hali ise şudur: Muz, kendisi bile bir zaman önce yokken bir süre sonra ortaya çıkar. Bu durumda muzun kendisi de hiçlikten ortaya çıkarken, belli bir süre sonra da varlığı hiçliğe döner. O halde muz da bir varlık değildir çünkü Parmenides’in birinci önermesine uymaz.

Parmenides felsefesinin niçin kısır olduğuna dair bu analogi sanırım yeterli olmuştur. Yani, ona göre duyularımız ve kanaatlerimiz aracılığıyla ulaşılan şeyler varlık değildir. Yalnızca akıl aracılığıyla ulaşılabilen şeyler varlıktır.

Peki, Parmenides'e göre fenomenlerin hiçbirinin varlık olmadığını bildiğimize göre varlık olan nedir?

Varlık hiçlikten çıkamayacağına göre,

1. Varlık vardır ve ezeli ve ebedi olmak zorundadır.

Oluşçular, nitelik değişimlerinin varlıkların içerisindeki boşluktan kaynaklandığını düşünmektedir.

2. O halde varlıkta hiçbir boşluk olmamalı, tamamı aynı olmalıdır.

Varlık ezeli ve ebedi olarak var ise ve içerisinde hiçbir boşluk olmadan süreklilik gösteriyor ise,

3. Varlık yalnızca birdir, başka varlık yoktur ve bu varlık bölünemezdir.

Varlık duyular aracılığıyla da kavranabilen fenomenler olamayacağına göre

4. Varlık yalnızca akıl ile kavranabilen soyut bir *şeydir*.

Parmenides, varlığı alegorik bir örnek olarak küreye benzetmektedir: Küre, tıpkı önermelerindeki gibi bir sınırı olmayan, ezeli ve ebedi; üzerinde herhangi bir pürüz veya çıkıntı barındırmayan boşluksuz; yalnızca birden oluşan ve bölünemeyen bir şeydir.

Okunan Kitap

